

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ СТИМУЛІВ У МІГРАЦІЙНІЙ ПОЛІТИЦІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

КРУГЛЯКОВА Віра Володимирівна

кандидатка економічних наук, доцентка,

доцентка кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0688-8704>

ДУБИК Вікторія Яківна

кандидатка економічних наук, доцентка,

доцентка кафедри фінансового менеджменту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3475-4156>

БІЛАС Діана Ярославівна

здобувачка освітнього рівня «бакалавр»

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3462-1133>

Анотація. Завдяки розрахунку показників міграційного сальдо, а також графічній структуризації українських біженців за статтю і віковими категоріями, у статті продемонстровано проблему відтоку робочої сили в умовах воєнного стану. На основі проведеного GAP-аналізу Стратегії державної міграційної політики України у статті запропоновано рекомендації задля запобігання посиленню демографічної кризи. За допомогою здійсненого у статті SWOT-аналізу Стратегії людського розвитку вдалося визначити рекомендації щодо утримання людського капіталу в межах держави. У статті наведений аналіз фінансових стимулів, що впливають на зміни в чисельності міграційного потоку України та пропозиції рекомендаційного характеру щодо вирішення проблеми дисбалансу сальдо міграції і відтоку людського капіталу під час та після дії воєнного стану.

Ключові слова: міграційна політика, людський капітал, фінансові стимули, Стратегія державної міграційної політики України, Стратегія людського розвитку, GAP-аналіз, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми. Міграційна політика є вирішальним елементом, що визначає напрямок руху міжнародної співпраці держави. Сьогодні Україна перебуває у стані війни, а її економічний і демографічний лад потребують реформ. Необхідні зміни, що здатні успішно адаптувати управлінські процеси під виклики воєнного стану у диференційованій демографічній та економічній ситуації. Це доводить актуальність нагальності вирішення проблематики зниження чисельності людських ресурсів і складного фінансового становища країни під час повномасштабного вторгнення росії.

У процесі виконання роботи опрацьовано проблему різкого зростання міграції людського капіталу, що призводить до кризового економічного становища держави в умовах війни. Проблема характеризується глобальним значенням для суспільства в Україні та світі, оскільки окреслює загрозу подальшого розвитку економічного і демографічного дисбалансу серед населення. Підвищення чисельності еміграції, скорочення кількості працездатного населення, втрати через бойові дії та атаки ворога – усе це є причиною для активізації впровадження дій стосовно забезпечення сталого розвитку демографічної і економічної ситуації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Становище міграційної політики та її тісний взаємозв'язок із фінансовим станом держави були та залишаються важливими темами для досліджень як вітчизняних (Трубнік Т., Батрименко О., Гайдуцький А., Євтух В., Лібанова Л., Скороход І., Ковальчук О.), так і зарубіжних (Док'є Ф., Пері Дж., Клеменс М., Оттавіано Дж., Гаас Г.) вчених. Проте, незважаючи на неабияке надбання наукових праць, питання міграційної політики і її впливу на економіку країни, яка перебуває в стані війни, досі залишається відкритим для вивчення.

Метою статті є дослідження фінансових стимулів утримання людського капіталу в умовах воєнного стану у розрізі міграційної політики.

Виклад основних результатів. Міграційна політика є одним із основних критеріїв, що визначає загальне становище держави на інтернаціональному рівні. Вона відіграє важливу роль у досягненні стабільного соціального забезпечення, скеровує напрямок руху технологічного прогресу та безпосередньо впливає на розвиток економічного сектору. Особливо актуальним сьогодні є значення людських ресурсів, як елементу міграційної політики, в аспекті забезпечення обороноздатності країни.

Попри високий рівень розвитку та свою безперечну соціальну значущість, кількісна характеристика населення України зазнала помітних змін внаслідок сучасної політичної ситуації. З початком повномасштабного вторгнення в державі відбулися чисельні людські втрати, вагомим чином трансформувалися показники населення та міграції і, як наслідок, була вщент зруйнована система збалансованого відтворення людського капіталу [1].

Згідно з даними офіційного сайту «UA Losses», де публікуються списки полеглих військових за Україну починаючи з останнього дня 2023 року, загальна кількість загиблих воїнів від початку повномасштабного російського вторгнення становить понад 60 435 осіб [2]. Статистичні підрахунки з офіційного сайту журналу The Economist стверджують, що понад 0,5% довоєнного населення України чоловічої статі бойового віку (від 18 до 49 років) – загинуло [3]. Кількість загиблих серед цивільних внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну за підтвердженими підрахунками ООН станом на початок 2025 року сягла 12 456 осіб [4].

Внаслідок війни серед українського населення спостерігається підвищена чисельність еміграції. Так, згідно з даними Державної прикордонної служби, загальна сума перетинів кордонів України на період початку повномасштабної війни з лютого 2022 року по травень 2023 року перевищила позначку у 34 000 000 разів. Як результат, державу покинули 18 525 701 особа, а назад повернулися 15 840 970 осіб. Розмір міграційного сальдо – 2 686 731 особа [5]. Детальніший моніторинг перетину кордонів України, спричинений значною мірою початком повномасштабного вторгнення, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

**Міграційне сальдо України у розрізі чисельності перетинів кордонів впродовж
24.02.2022-01.05.2023 рр.***

Країна, з якою межує кордон	Загальна кількість перетинів кордону, ос.	Кількість перетинів кордонів на шляху в Україну, ос.	Кількість перетинів кордонів на шляху з України, ос.	Міграційне сальдо, ос.
Польща	19 936 060	9 042 429	10 893 631	-1 851 202
Молдова	3 259 835	1 494 669	1 765 166	-270 497
Румунія	4 469 787	2 105 445	2 364 342	-258 897
Угорщина	4 405 629	2 142 325	2 263 304	-120 979
Словаччина	2 283 454	1 044 561	1 238 893	-194 332

Джерело: складено авторами на основі [5].

Згідно з даними табл. 1, найбільша кількість перетинів кордону серед країн спостерігається з України на територію Польщі. Відповідно, найвищий показник міграційного сальдо також виступає на рівні з Польщею, що свідчить про найбільший рух еміграції в бік саме цієї держави.

Загалом, станом на 2024 рік, сукупна чисельність осіб, що проживали на території України, коливалася від 33 000 000 до 37 000 000 осіб. Враховуючи масштаби актуальних подій, очевидним є те, що кількість населення, яке проживає в межах України, тяжіє до скорочення. Для порівняння, після здобуття державою статусу незалежності, кількість населення становило 52 000 000 осіб, що майже у 1,4 рази більше, ніж показники за даними 2024 року [6; 7].

Паралельно із міграцією українців внаслідок війни, відбувається помітний відтік робочої сили. Згідно із даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 5 грудня 2023 року в світі налічувалося 6 300 000 вимушених українських мігрантів, які покинули територію України внаслідок повномасштабного російського вторгнення, з яких 5 900 000 осіб перебували у країнах Європи. Як свідчить Міжнародна організація з міграції, в Україну з числа біженців повернулися 1 100 000 осіб [8]. Згідно з оцінками Центру економічної стратегії, станом на кінець листопада 2024 року за кордоном залишається понад 5 200 000 українських біженців осіб [9]. На рис. 1 зображена більш детальна структуризація українських біженців за віком та статтю на період з грудня 2023 до січня 2024 року.

З рис. 1 можна зробити висновок, що більшу частину українських біженців складають жінки. Станом на січень 2024 року їхня сумарна частка серед загального числа біженців становила 65%. Також бачимо, що серед вікових категорій біженців-жінок чільне місце займали молоді українки працездатного віку – від 35 до 44 років з часткою в структурі у 13%. Тобто наслідком міграції, спричиненої повномасштабним вторгненням росії, є ризик браку людського капіталу у вигляді потенційного та поточного працездатного населення. Частка чоловіків серед біженців згідно з даними рисунка дорівнювала 35%. Найбільшу частку серед вікових категорій становили хлопчики віком від 0 до 5 років та від 10 до 13 років, обидві ланки в структурі охоплюють по 5%.

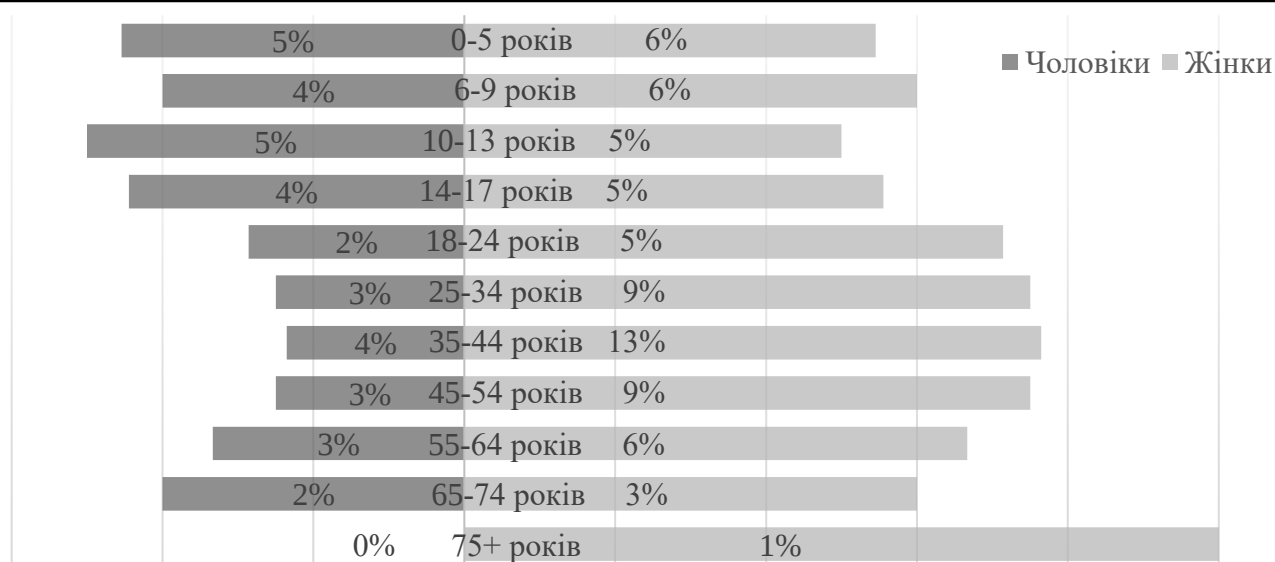

Рис. 1. Структуризація українських біженців за статтю і віковими категоріями
Джерело: складено авторами на основі даних [9; 10].

Враховуючи вищезазначені зміни у кількості населення України можемо зробити висновок, що внаслідок розгортання великої війни на території нашої держави виникає ризик масштабного відтоку робочої сили. Економіка країни занепадає, і тому потребує актуального реформування та змін. З цією метою держава впровадила Стратегію державної міграційної політики України.

Стратегічне формування цілей для досягнення бажаних результатів відіграє важливу роль у ефективній реалізації заходів визначеної політики. Завдяки стратегії є змога оцінити доцільність поставлених завдань і проаналізувати можливі шляхи покращення процесу виконання цілей.

На основі Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, згідно із Розпорядження КМУ № 482-р від 12 липня 2017 р. «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року», проведемо GAP-аналіз цілей, що формують засади для потенційної демографічної політики (табл. 2).

Завдяки проведеному аналізу вдалося визначити тематичні напрями діяльності стратегічних цілей державної міграційної політики України, що потребують вдосконалення, а також запропонувати шляхи вирішення наявної проблематики. Таким чином, у напрямку реалізації Стратегії слід запровадити наступні зміни:

- у сфері міграції та мобільності населення України: розробити вдосконалену систему електронного забезпечення збереження документації і особистих даних користувачів, а також сприяти імміграції українців після періоду легального працевлаштування закордоном. Це зарадить можливим інформаційним загрозам для приватної інформації клієнта та запобігатиме браку людського капіталу на ринку праці України;

- у сфері легальної міграції варто зосередитись на забезпеченні можливості поглибленого вивчення іноземних мов для українців, що сприятиме прискореній адаптації в суспільство потенційної робочої сили, а також стане в нагоді у процесі євроінтеграції;

- у сфері запобігання нелегальній міграції слід приділити увагу наданню відповідної кваліфікації студентам вищих навчальних закладів стосовно вдосконалення роботи з даними. Такий крок прискорить перебіг робочого процесу у

вигляді обробки візової документації та надання консульських послуг і поглибить обізнаність студентів актуальною практичною інформацією.

Таблиця 2

GAР-аналіз цілей Стратегії державної міграційної політики України

№	Стратегічні цілі	Прогалини	Рекомендації
1	2	3	4
1. Реалізація Стратегії у сфері міграції та мобільності населення України			
1.1	Ціль 1. Знизити адміністративні бар'єри для свободи пересування населення України	Ціль 1 пропонує надати функцію спрощення перевірки, подання та збереження офіційних даних українців, застосовуючи при цьому єдину електронну базу. Такий спосіб роботи з документацією несе за собою ризик можливих кібератак і небажаного розповсюдження приватних даних користувачів, що в подальшому може становити загрозу порушення умов конфіденційності.	Пропонуємо доповнити Ціль 1 Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року додатковими гарантіями забезпечення приватності особистих даних користувачів. Для цього необхідно вдосконалити технічні характеристики єдиної бази даних, спрямовані на надійний захист документації від спроб реалізації здійснення інформаційної загрози і можливого доступу з боку сторонніх осіб. Цей крок надасть можливість безпечного використання бази даних для оперативної обробки даних і збереження мобільності документів користувачів.
1.2	Ціль 2. Зменшити негативні наслідки еміграції з України та збільшити її позитивний вплив на розвиток держави	Ціль 2 за своєю метою покликана скоротити негативні наслідки міграції з України та збільшити її позитивний вплив на розвиток держави; водночас, одним із запропонованих заходів щодо реалізації цілі 2 є «розвиток можливостей для тимчасового легального працевлаштування за кордоном як альтернативи постійній еміграції» [11]. Оскільки Україні притаманна проблема із відтоком робочої сили та втратою людського капіталу, реалізація запропонованої цілі, що полягає у забезпеченні для громадян України можливостей працевлаштування за кордоном, може навпаки призвести до втрати працівників на вітчизняному ринку. Це спричинятиме ускладнення демографічної ситуації в державі, і становитиме значну загрозу її економічному розвитку.	Запропонована ціль 2, згідно із зазначеним контекстом, потребує встановлення додаткових умов для легального працевлаштування за кордоном, які б забезпечували повернення українців на батьківщину. Необхідно доповнити Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року Розпорядженням КМУ про надання дозволу легального працевлаштування за кордоном українцям виключно за умови зобов'язання повернутися на територію держави чинного громадянства після завершення робочого періоду /стажування/проходження практики. Такий крок допоможе запобігти небажаній постійній еміграції громадян, збереже наявність робочої сили на території держави та надасть можливість українському ринку праці здобути додатковий досвід щодо впровадження робочого процесу за кордоном, що можестати в нагоді на шляху України до євроінтеграції.

Продовження табл. 2

1	2	3	4
2. У сфері легальної міграції в Україну			
2.1	Ціль 5. Забезпечити успішну інтеграцію іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, в українське суспільство	Ціль 5 описує можливість безбар'єрної інтеграції іноземців без наявності громадянства в українське суспільство, проте пропозиції для сприяння налагодженої адаптації не включають усі необхідні для цього заходи.	Для вдосконалення цілі 5 її варто доповнити вимогами щодо забезпечення надання кваліфікованої консультації з приводу актуальних питань зі сторони працедавців іноземцям та особам без громадянства. Це сприятиме інтеграції нової робочої сили з-за кордону в українське суспільство. Також варто врахувати, що для ефективного рівня спілкування, і з метою успішного і прискореного перебігу процесу євроінтеграції, українцям варто здобувати висококваліфікований рівень володіння іноземними мовами. Для цього слід впровадити додаткову можливість посиленого вивчення іноземної мови в навчальних закладах та забезпечити українцям доступ до проходження курсів з вивчення англійської. Аби стимулювати бажання брати участь у вивченні іноземної мови для ефективного спілкування з іноземцями і розвитку євроінтеграційної спроможності України, громадянам можна запропонувати проходження базового курсу з англійської мови при влаштуванні на роботу, при підвищенні, або при здобутті вищої освіти. Додатковою мотивацією стане запровадження вимоги про тестування на визначення рівня володіння мовою, за результатами якого буде визначено можливість кандидата щодо здобуття фаху/посади/ можливості вступу на бажану спеціальність тощо.
3. У сфері запобігання нелегальній міграції			
3.1	Ціль 6. Ефективно використовувати систему видачі віз та можливості консульських установ для управління міграцією	Ціль 6 включає заходи щодо підвищення ефективності. Використання системи видачі віз та роботи консульських установ для управління міграцією. Проте, згідно із шляхами, запровадженими у Стратегії, напрямки підвищення якості надання послуг входять в дію лише для чинних працівників відповідних установ. На нашу думку, для вдалої реалізації цілі 6 варто підвищувати рівень кваліфікації майбутніх працівників з моменту, що передує безпосередньому початку робочого процесу.	Пропонуємо надавати необхідну інформацію щодо ефективного використання системи видачі віз та можливостей консульських установ для управління міграцією, починаючи з моменту навчання майбутніх фахівців відповідних освітніх програм у вищих навчальних закладах. Слід поглибити освітні програми та збагатити їх необхідними практичною інформацією. Такий підхід допоможе вдосконалити оперативність підготовки працівників до робочого процесу, забезпечить наявність необхідних знань після здобуття вищої освіти та надасть змогу підвищити рівень практичних навичок студентів.

Джерело: складено авторами на основі [11].

Загалом, зміст та мета Стратегії державної міграційної політики України згідно із затвердженим Розпорядженням Кабінету Міністрів № 482-р від 12 липня 2017 р. «Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року» визначає порядок виконання низки важливих стратегічних цілей, спрямованих на грамотну і гуманну репатріацію українців. Для Стратегії характерний обґрунтований підхід до заходів збереження робочої сили і покращення стану соціальної сфери. Врахування вищезгаданих рекомендацій, визначених у ході виконання GAP-аналізу, здатне запобігти потенційній появі прогалин у структурі Стратегії і сприятиме вдосконаленню її загального змісту.

Окрім необхідності у реформації заходів політики міграції, для збалансованого соціального та демографічного становища України Уряду потрібнотакж зосередитись на вдосконаленні якості розвитку людського капіталу. Для цього була розроблена Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021 [12].

Аби оцінити роль сильних та слабких сторін, можливостей і загроз Стратегії людського розвитку, проведемо SWOT-аналіз, представлений у табл. 3.

Виконавши SWOT-аналіз на основі Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021, можемо зробити наступні висновки:

- цілі Стратегії людського розвитку зосереджені на важливих для соціального стану держави темах, що сприяють вдосконаленню питань інклюзії, патріотичності, медичного забезпечення, матеріальної підтримки громадян, освіти, культури, спорту, гендерної рівності, зайнятості населення – усе це характеризує сильні сторони впровадженого розпорядження.

- виходячи з опису сильних сторін Стратегії, можемо охарактеризувати можливості, які вона забезпечує для суспільства та держави. Це поглиблена обізнаність і розвиток у таких сферах, як: охорона здоров'я, рівень життя, якість праці, а також світогляд громадян, їх менталітет.

- слабкими сторонами Стратегії є недостатня деталізація цілей відповідно до термінів виконання, а також їхня непристосованість до умов воєнного стану.

- загрозами Стратегії є відсутність забезпечення її оперативного виконання та наявність можливих ризиків для соціального й економічного стану суспільства, пов'язаних із відсутністю відповідності пріоритетності визначених завдань до потреб громадян в часи війни.

Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021, містить перелік важливих стратегічних цілей, які визначають порядок ефективної реалізації міграційної політики. Проаналізовані можливості дають підстави вважати цілі Стратегії ефективними, адже у них представлені перспективні заходи стосовно розвитку людського капіталу.

Можна підсумувати, що у результаті здійснення GAP- та SWOT-аналізу вдалося дослідити цілі Стратегії державної міграційної політики України та Стратегії людського розвитку. Внаслідок аналізу були запропоновані заходи щодо вдосконалення міграційної політики та визначені масштаби можливостей і загроз стосовно пропозицій розвитку людського капіталу.

Таблиця 3

Матриця SWOT-аналізу Стратегії людського розвитку

Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021	
Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Стратегічні цілі, описані в аналізованому документі, становлять собою актуальні і вкрай важливі для суспільства пріоритети. У Стратегії акцентовано увагу на такі значимі для соціального становища держави теми, як: стан медико-демографічної ситуації в країні; рівень освіченості громадян; інклюзивність; інноваційність суспільства; взаємозв'язок наукових досягнень та економічного зростання держави; формування громадян з високорозвиненим духовним змістом та патріотизмом; можливості для самореалізації і творчого самовираження; культурний та спортивний прогрес; підвищення рівня життя; соціальна підтримка населення; гендерна рівність. 2. Стратегія людського розвитку створена на основі деталізованої структури, що включає оперативні цілі у відповідності до кожної стратегічної ланки. Це дає змогу ефективно скерувати зусилля на прискорену реалізацію змісту бажаного і діяти згідно з чітко визначеними завданнями.	1. У Стратегії людського розвитку відсутня деталізація щодо реалізації цілей відносно часової відповідності. Попри розгалужену структуру та чіткий опис кожної стратегічної мети зокрема, у Стратегії немає опису конкретизованого терміну стосовно виконання дій. 2. Оскільки офіційно Стратегія людського розвитку була затверджена Указом Президента України станом на 2 червня 2021 року, що значно передувало початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, а її стратегічний зміст охоплює до 2026 року (зокрема забезпечення розроблення державної програми щодо рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2026 року), то програма Стратегії не врахувала можливі зміни у разі розгортання воєнних подій. Це дає підстави стверджувати, що вагомим недоліком у Стратегії людського розвитку є відсутність змоги адаптації стратегічної діяльності під дію воєнного стану. Адже з початком повномасштабного вторгнення чималий перелік пріоритетів, що мали вагомий зміст раніше, втратили свою цінність і, натомість, з'явилися нові. Щодо нових – це, для прикладу, піклування про постраждалих внаслідок вторгнення росії, допомога військовим, надання можливості продовження розвитку соціальних ініціатив відповідно до умов воєнного стану.
Можливості	Загрози
1. Завдяки Стратегії людського розвитку забезпечується ріст і розвиток важливих соціальних аспектів. Таким чином, виникають перспективні умови для розвитку високоякісного медичного забезпечення громадян повсюди території України, виховання добро-чесного суспільства з високим рівнем освіти, звертається особлива увага на інклюзивність, рівність прав жінок та чоловіків, простежується зв'язок між напрямками освіти та ефективним розвитком економіки, закладаються підстави для посилення патріотизму і відданості своїй батьківщині, зростає важливість теми творчості та спортивної культури серед населення, береться до уваги активізація зайнятості, надається ресурс на соціальну підтримку для населення, крізь цілі простежується прагнення до євроінтеграції.	1. Оскільки цілі Стратегії людського розвитку несуть за собою широкий спектр соціальної й економічної підтримки, то витрати, пов'язані із ними, сприятимуть навантаженню на фінансове забезпечення держави, що в результаті може негативно вплинути на стан Державного бюджету. 2. Цілі Стратегії були розроблені до початку введення на території України воєнного стану. Це спричиняє ризик для соціального й економічного рівнів розвитку держави, оскільки згідно зі Стратегією, до уваги першочергово беруться завдання, що визначені у порядку до затвердженого розпорядження, а не ті, що у сучасних умовах є справді пріоритетними.

Джерело: складено авторами на основі даних [12]

Окрім безпосереднього стосунку чисельності людського капіталу до соціального благополуччя країни, кількість населення також безперечно впливає на фінансовий стан держави. Про вагому роль кількості працездатного населення у становленні

економічного рівня розвитку України свідчать різкі зміни у показниках валового внутрішнього продукту станом на початок повномасштабного вторгнення. Як відомо, ВВП є одним із найважливіших показників, що характеризує рівень розвитку економіки. Так, до початку повномасштабного вторгнення, у IV кварталі 2021 року розмір ВВП України становив 1 730 104 млн грн. Натомість, у I кварталі 2022 року, після введення воєнного стану, розмір ВВП дорівнював 1 089 691 млн грн. Різниця становить 640 413 млн грн, що свідчить про скорочення рівня ВВП майже у 1,6 разів у IV кварталі 2021 року порівняно з I кварталом 2022 року.

Скорочення ВВП є наслідком зниження дохідної частини Бюджету держави. У IV кварталі 2021 року доходи державного Бюджету України становили 372 373, 3 млн грн, у I кварталі 2022 року – 328 926, 7 млн грн. У результаті, дохідна частина зменшилась на 43 446,6 млн грн, або у 1,1 рази у I кварталі 2022 року порівняно із IV кварталом 2021 року [13].

Зниження величини доходів Бюджету держави з початком повномасштабного вторгнення є підтвердженням скорочення робочої активності серед населення, адже значну дохідну частину становлять податкові надходження, які громадяни сплачують виходячи з розміру власної заробітної плати. Таким чином, у 2021 році частка податків у доходах державного Бюджету України становила 85,37%, натомість у 2022 – 53,14%. Податки представляють прямопропорційний зв'язок між працездатністю населення і його купівельною спроможністю, що в подальшому безпосередньо впливає на ВВП країни. Чим більшим є дохід населення і чим більшою є частка працездатних громадян, тим вищою є дохідна частина Бюджету. А в залежності від розміру забезпечення доходами, формується державний ВВП. Це доводить важливу роль людського капіталу як елементу міграційної політики для досягнення економічної стабільності держави [14].

Для вирішення проблеми скорочення податкових надходжень до державного Бюджету у зв'язку із відтоком людських ресурсів слід забезпечити заходи, направлені на мотивацію повернення українців з-за кордону. Цьому здатні посприяти фінансові стимули залучення і утримання людських ресурсів під час дії воєнного стану.

Оскільки визначальну роль в економіці України відіграє мале та середнє підприємництво, то ключову увагу слід зосередити на заохоченні до повернення в Україну представників насамперед малого і середнього бізнесу. З цією метою уряд працює в наступних напрямках:

- розробка спеціалізованих кредитних програм для підприємців;
- забезпечення надання безкоштовних фінансових консультацій бізнесу;
- створення сприятливих умов для стартапів.

Зразком реалізації фінансового стимулювання малого бізнесу в Україні є державна програма кредитування «Доступні кредити 5-7-9». Призначення програми полягає в наданні пільгових кредитів суб'єктам малого бізнесу на термін до 3 або 5 років. Лише за 2024 рік, станом на 14 жовтня, українські підприємства отримали 69 млрд грн пільгових кредитів. З моменту старту програми, бізнес отримав 97,5 тис. кредитів на суму 335,9 млрд грн [15].

Ще одним прикладом фінансового інструменту запобігання відтоку людського капіталу в період дії воєнного стану з боку держави є опція надання безкоштовних фінансових консультацій підприємцям. У межах урядової програми, консультанти з багаторічним досвідом роботи з малим і середнім бізнесом готові надати свою підтримку підприємствам на безоплатній основі.

Доволі поширеним фінансовим стимулом розвитку бізнесу в Україні під час війни

є широкий перелік доступних грантових програм, у тому числі для стартапів. Держава пропонує різноманітні гранти для ініціативних підприємців, особлива увага приділяється перспективам малого і середнього бізнесу. З моменту запуску програми грантової підтримки, держава інвестувала в проекти малого і середнього бізнесу через гранти 10 млрд грн [16].

Фінансові стимули здатні значною мірою сприяти залученню людських ресурсів до розвитку економічного становища держави. Кредитні програми підтримки підприємців, безоплатні консультації бізнесу, сприятливі умови для започаткування власної справи є ефективними фінансовими інструментами запобігання відтоку людського капіталу в період воєнного стану.

Висновки. Під час виконання роботи вдалося реалізувати GAP-аналіз Стратегії державної міграційної політики України до 2025 року. Одержані результати визначають перспективне здійснення міграційної політики України, що здатне запобігти відтоку людських ресурсів. SWOT-аналіз Стратегії людського розвитку дозволив виокремити рекомендацій щодо створення сприятливих умов задля утримання людського капіталу. Також вдалося довести важливість значення кількості працездатного населення для фінансового становища держави і виокремити фінансові інструменти для утримання робочої сили в межах України.

Теоретичне дослідження запропонованих рекомендацій щодо Стратегії державної міграційної політики України, Стратегії людського розвитку та фінансових інструментів для збереження працездатного населення, а також їх практична реалізація становлять можливість подальшого застосування отриманих результатів роботи.

Список використаної літератури

1. Бикова, А., Чабан, Л., & Алексєєв, А. (2023). Інвестування в людський капітал у військовий період. Економіка та суспільство, (54) [Електронний ресурс]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
2. Втрати України у війні. UA Losses: Офіційний вебпортал. URL: <https://ualosses.org/uk/soldiers/>
3. Скільки загинуло українських військових. The Economist: Офіційний вебсайт. URL: <https://www.economist.com/graphic-detail/2024/11/26/how-many-ukrainian-soldiers-have-died>
4. Велика війна у 10 цифрах: як змінилася Україна за три роки. BBC NEWS Україна: Офіційний вебпортал. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c5y43ggzqglo>
5. Перетин кордону. Державна прикордонна служба: Офіційний вебпортал. URL: <https://dpsu.gov.ua/>
6. Як скорочуватиметься чисельність населення України: прогнози експертів. Слово і Діло. Аналітичний портал: Офіційний вебпортал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2024/07/17/infografika/suspilstvo/yak-skorochuvatymetsya-chyselnist-naselennya-ukrayiny-prohnozy-ekspertiv>
7. Населення України. Державна служба статистики України: Офіційний вебсайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Людський капітал України та розвиток бізнесу: як зберегти та примножити? Економічна правда: Офіційний вебпортал. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/18/708883/>
9. За кордоном залишається 5,2 млн українських біженців. Центр економічної стратегії: Офіційний вебпортал. URL: https://ces.org.ua/refugees_fourth_wave/
10. Соціально-політичні дослідження. Info Sapiens. Дослідницька агенція:

Офіційний вебпортал. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research>

11. Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : Розпорядження Каб. Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 482-р. Верховна Рада України: Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text>

12. Стратегія людського розвитку, затверджена Указом Президента України від 2 червня 2021 р. № 225/2021. Президент України: Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2252021-39073>

13. Валовий внутрішній продукт. Мінфін: Офіційний вебсайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2022/>:

14. Доходи держбюджету України. Мінфін: Офіційний вебсайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2022/>:

15. «Доступні кредити 5-7-9%». Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Офіційний веб-портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-vid-pochatku-roku-ukrainskyi-biznes-otrymav-69-mlrd-hrn-pilhovyykh-kredytiv>

16. «ЄРобота: 10 млрд грн інвестувала держава в розвиток малого й середнього бізнесу через гранти» Міністерство економіки України: Офіційний веб-портал. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=7809c4e5-b777-4194-9f62-a6ae0b321f12&title=RozvitokMSBCherezGranti>